

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK]
Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 5. 1. 1998

◆ lecture, Czech, origin: 5. 1. 1998

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK] [1998]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tedy dějinné děje potřebují dějinný subjekt. Kde není dějinný subjekt, tam nemohou být dějiny. A ten dějinný subjekt se musí chovat trochu jiným způsobem, než se chovají třeba buňky v těle nebo než se chová zvíře ve stádu. My si ukážeme jak.

Důležité je, že to chování lidí, těch dějinných subjektů v dějinách, má vliv na to, co se děje. Nejenom že může být něco ovlivňováno, jako třeba bobr ovlivňuje tok řeky tím, že tam nastaví ty kmeny a větve a pak to trochu nějak zapláca zemí a udělá si umělý... Nýbrž že to, co se děje, je nějak integrováno a že je potřeba tomu rozumět. To jest bez toho porozumění by toho nebylo. Když bobr postaví hráz, tak bez ohledu na to, jestli tomu někdo rozumí nebo nerozumí, ta hráz tam je. Kdežto v dějinách, když nikdo nerozumí, co se stalo, tak jako kdyby se to nestalo.

Ono to vždycky je samozřejmě spojeno s něčím dalším, co není závislé na tom, jestli to někdo chápe nebo nechápe. Ale to vždycky je něco, co vlastně nepatří do těch dějin. Abychom si to trochu vyjasnili, bude nejlépe si zvolit nějaké příklady, které mají metaforickou podobu, metaforický charakter.

Tedy ještě se vrátím k tomu, že vlastně charakter těch dějinných událostí je hybridní. Že to není událost organická, ale není to také událost, která se týká pouze hromady. Dějinné události nejsou pouhé hromady, ale zároveň nejsou samy vnitřně integrovány tak, že by se staly nějakými dějinnými subjekty. To nedorozumění, že to vypadá jako dějinný subjekt, je starého data a ještě k tomu máme zbytky v Novém zákoně, ty takzvané mocnosti. To jsou vlastně události nebo jisté struktury událostí, které jsou personifikovány. Jsou z nich učiněny nesprávně jakési subjekty, dějinné subjekty.

Samozřejmě daleko dřív to byli bohové nebo všelijací polobohové. Třeba ty řecké *Erínye*, které pronásledovaly toho, kdo se provinil, to je personifikace zvláštního typu událostí, kdy někdo něco udělá, lidem je jasné, že to dělat neměl, a teď ty následky ukazují, že to dělat neměl. Že šlo o nějakou *hybris*, šlo o to, že se tam příliš sám stavěl do popředí a tím odpudil eventuální pomocníky nebo přívržence nebo takovéhle věci. Prostě dopouštěl se velkých věcí, sázel se proti bohům, chtěl bohy oklamat. To je ta známá historka o tom králi, který předložil maso nebo jídlo z člověka bohům, chtěl zjistit, jestli to poznají nebo ne. No a byl za to těžce potrestán. Tedy tohleto zosobňování, personifikování těch důsledků, těch následků, to je určitý zbytek takového toho animismu až mnohobožství a podobně. My tomu musíme rozumět. Ono to nebylo zcela bláznivé.

Je tam základní chyba v tom, že se něco považuje za subjekt, ačkoliv to subjekt není. Nám teď jde o to, je to jakýsi smysl dějinný, ten smysl tam nepochybně je, ale není to subjekt samostatný. Není to tak, že by člověk byl buňkou, jako buňka v těle nebo v nějaké tkáni, že by člověk byl jakousi takovou buňkou, jakýmsi kolečkem v nějakém velikánském procesu, který ho zanechá, ať chce nebo nechce. To je taková ta představa, třeba Oidipus, který se prostě ocitnul v jakési situaci, z níž nebylo východiska. I když lidé o tom věděli a rodiče se bránili tím, že se Oidipa zbavili a ten byl vychován úplně někde jinde a tak dále, tak nakonec to stejně dopadlo tak, jak ta věštba říkala. Čili ten osud, to rozhodnutí někde předem a tak dále, to jsou všechno ty pokusy udělat subjekt z něčeho, co ve skutečnosti subjektem není.

Proto to musíme velice bedlivě rozlišovat a vědět, že dějinné události jsou zkrátka něco jiného, není to analogie ani k pouhému nahodilému sypání šutrů nebo sněhu z kopce, ale není to ani žádné organické, vnitřně sjednocené, integrované dějství. V tomto smyslu tedy nejenom dějinné události, ale to, co jsme se ještě naučili zpředmětňovat jako kmen, národ, stát, církev ve smyslu organizace, že to by byla nějaká jednota nadlidská.

Všimněte si, jak se křesťanská tradice velice přiblížila jistě takové zcela falešné představě, že církev je tělo. Máme to, je to tělo Kristovo a tak dále. To se musí velmi opatrně a zároveň s velkým důrazem vyložit tak, že to nesmí být chápáno organicky. Těch předsudků tohoto typu je v křesťanské tradici velké množství. Třeba to skládání rukou, předávání, to stanovování dalších biskupů a tak dále, že to musí být bez přestání od začátku až do konce. Protestantské církve se toho zbavily, ale v té linii katolické a i pravoslavné se

tomu klade obrovský význam.

V podstatě je to zase důvěra v cosi sjednoceného takovýmhle organickým způsobem. Tam to skládání těch rukou, to stanovování, vysvěcování a tak dále, má jakýsi charakter předávání jakési genetické informace. Je to napodobování dědičnosti v jiné podobě. A prostě když není ustanoven skutečným pravým biskupem, tak to je jenom nic, to je *flatus vocis*, neplatí to, tam musí být ta tradice nepřerušená. Čili tohle všechno říkám jenom jako kolorit, protože tam se ukazují potom ty závěry, ke kterým to vede. My to musíme rozlišovat a tedy ta hybridní povaha dějinných událostí, ta se vztahuje také na všelijaké lidské instituce, včetně církví jakožto organizací. Něco jiného je potom církev obecná, čili katolická, ta je neviditelná. Tam je to všechno jinak, tam už to, že se to nedá kontrolovat a že prostě je to v kompetenci nikoli lidských instancí a tak dále, už to je jakousi důkladnou zábranou toho, aby to bylo chápáno organicky.

A my se vrátíme teda k té, tohle jsou už vlastně aplikace a jsou to aplikace falešných filosofických předpokladů. Nebo předpokladů, které dokáže odhalovat právě jenom filosofie. Ani věda nemůže dělat kompetentně vědu, musí pracovat také s nějakými těmi filosofickými nástroji.

Takže já jsem sliboval ty dva příklady, jakési metafory, na kterých vždycky je potřeba pamatovat, že v některých ohledech to vyhovuje a v jiných nevyhovuje. Ta metafora je tohoto typu, že je jenom jakousi pomůckou, která se nesmí brát příliš doslovně, nesmí se na ni naložit příliš velký náklad, protože potom její nosnost klesá nebo prostě selže.

Takže první ten příklad je na divadelním představení. Tedy dějiny přirovnáme k divadelnímu představení. Tak samozřejmě, že divadelní představení potřebuje takový ten předmětný rámec. A teď nemyslím jenom budovu nebo boudu a sedadla a jeviště, ale myslím zejména to, co ke hře vždycky patří, jsou kulisy. Ty kulisy mohou být jen náznakové, což je doklad toho, byli jste někdy na nějakém takovém představení, kde na začátku herci vám řekli, že tahle židle znamená já nevím co a támhle židle znamená něco jiného, a teď všichni dělají, jako kdyby to bylo a je to jenom židle. Prostě v jiném jednání se ta židle stane třeba barákem a tak dále. Prostě jsou to jenom náznaky. To nemusí být provedeno naturalisticky, náznaky, ale nicméně má to charakter kulis. Čili když chcete sledovat hru, tak nesmíte veškerou pozornost věnovat kulisám. Kulisy tam jsou jenom jako jakási osnova, jakési lešení, jakási pomůcka, ale v zásadě je možná hra bez kulis.

Například rozhlasová hra je také hra a tam žádné kulisy nejsou, vy si je musíte představit. A pomůžou vám tím, že když tam někdo narazí do něčeho, tak se ozve rána. Skříň nebo já nevím co, musejí nějakým způsobem ohlásit, signalizovat tím, že vyrobí příslušný zvuk. Takže a teď tento zvuk se stává také kulisou *de facto*.

Čili u divadelního představení nejsou nejdůležitější kulisy. Mimochodem, když mluvíme o divadelním představení, tak už je to vidět, že tam něco je stavěno před nás. To, co je stavěno před nás, má několik různých rovin. Tak ty kulisy jsou také stavěny před nás, ale nejsou součástí představení. Dokonce před nás jsou stavění herci, ale také herci nejsou součástí představení. Herci jsou takové živé kulisy vlastně.

Kdybychom dávali pozor na to, jak který herec vypadá, jak je oblečen, jak je nalíčen, tak bychom tu hru taky nepochopili určitě. Herci jsou velmi důležití, bez nich hra není možná, ale hra nespočívá v hercích, nýbrž v tom, co herci hrají.

Herci nepatří mezi kulisy, to pochopitelně, protože hrají. Kulisy nehrají. Ale ty kulisy hru, je otázka, zda umožňují, ale asi, když to vezmeme velmi široce i s těmi zvuky třeba v rozhlasové hře, tak umožňují, ale zejména ji usnadňují. Proto také nejsou tak nezbytné, stačí jenom náznaky, nahrázky kulis a podobně. Ovšem divák nemá sledovat ani kulisy, ani vzezření a obleky herců, ale hru. To jest jednání, jednání prvé, jednání druhé atd., to je hra. A to znamená, že má sledovat aktivní, přesně řečeno interaktivní, neboť ti herci spolu hrají, nehraje každý zvlášť, oni spolu hrají, čili interaktivní jednání herců. Z vnějška pozorováno je herecký soubor pouhou hromadou jednotlivců, z nichž každý něco dělá. A přitom každý něco jiného. To je strašně důležité, když by dělali všichni totéž, tak bychom měli spartakiádu nebo slet sokolský. Tam všichni účastníci dělají totéž a ono to dělá nějaký takový celkový dojem, asi tak, jako když

molekuly nějakého síranu dělají totéž v krystalu, tak to krystalizuje a máte před sebou krystal. Uspořádané chování molekul, typické. Nebo uhlík, že sám stačí si, když to je neorganizované, nesjednocené nebo neuspořádané, tak je to pouhá saze, když je to uspořádané, tak to může být diamant. Sledovat divadelní hru znamená vlastně sledovat to, co *de facto* před námi není, co nám není představeno, co není postaveno před nás. No a tohleto je podobné s tím, jak chceme chápat dějiny. Všimněte si, že je celkový trend, který nastartoval marxismus, že v dějinách je třeba sledovat třeba, jak se v minulosti pohybovaly ceny. Zda došlo k inflaci nějakého českého groše, kolik stála husa, kolik stála ovce a to je sledování kulis. To je jasné. To není sledování dějů. To je sledování kulis. Tam hra nepřijde ke slovu. Tam ukazujete, jak jsou postaveny kulisy a jak se měnily a tak dále. To je prostě úpadek historie. Ono se tím něco samozřejmě ukáže. Samozřejmě, když někdo přijde a ukáže, že třeba před sto lety kulisy vypadaly jinak než dnes, tak to je jakýsi příspěvek k *teatrologii*, k divadelní vědě. Ale nepoučí nás to o hře. Já neříkám, že to je zbytečné. Jde o to, že ti historici, kteří sledují toto, tak vlastně nejsou historici. Podobně jako divák, který sleduje kulisy nebo jakým krokem jde ten či onen herec, prostě nesleduje hru. No a s tímhle souvisí ta druhá věc, kterou už znáte, a tak ji jenom stručně připomenou. To je ta již mnohokrát zmiňovaná myšlenka Odo Marquarda, že *hermeneutika* spočívá v tom, že v textu hledáme to, co tam není. To jest, tady oproti tomu divadlu je ještě víc na pováženu to, že tam od dějinné hry jsme přešli k textu, který se neděje. Ale zůstává něco podobného. Ten, kdo bedlivě sleduje tvary *hieroglyfů*, tvary písmen, jakých je použito v *Kralické* třeba, a podobné věci, nebo jakého papíru je použito. Někdy je to výborné. Když Masaryk s řadou dalších přívrženců nebo spíše pomocníků šel do toho velkého zápasu o pravost či nepravost *Rukopisů*, tak v tomto zápase bylo velmi důležité zjistit, kde se vzal ten *papyrus*, to nebyl *papyrus*, jak víte, to byla oslí kůže, ale kde se vzal ten papír, kde se vzala ta kůže, ten *pergamen*, na kterém to bylo napsáno. A když se tam našly nějaké zbytky nějakého dřívějšího textu, už to bylo podezřelé. A tam vůbec ještě nešlo o obsah toho rukopisu. Nebo písmena byla napsána jakýmsi inkoustem. Teď šlo o to, zjistit chemicky, jestli vůbec v té době něčím takovým se psalo. Jestli to není třeba o dvě stě let nebo ještě déle, o pět set let nebo o kolik starší, promiňte, mladší, pozdější, čili mladší. A jestli prostě tohle není doklad falešnosti *Rukopisů*. Ale zase je to soustředěnost na okrajové stránky věci. Rozhodující je, co ty rukopisy říkají. To nemůže být zapomenuto. To je to důležité. Ovšem jestliže ty rukopisy něco říkají a my bychom na to byli jako národ, jako příslušníci národa, strašlivě hrdí, ale on to byl podvod, tak ten podvod můžeme odhalit nejenom z obsahu toho, co tam je, ale velkou pomocí je, když se podíváme na ty kulisy.

No a protože to byl text, čili text je zvláštním případem té hybridní spjatosti hromady a integrity. Každý text je vlastně jakousi nehybnou, nehýbající se hromadou písmen nebo znaků. Ale to, co ten text znamená, to tam není. To nepatří k té hromadě. Není tam vedle těch písmen ještě ten smysl. Ten tam není. Ten nemůžete odkrýt jinak, než že na základě toho, co se naučíte, to jest naučíte se ta písmenka znát, rozpoznávat, naučíte se číst, naučíte se nejenom číst takovým způsobem, jak to vždycky říkával Batěk, když byl u policajtů. Mu dali nějakou otázku a on dělal, že nerozumí, a oni říkali: „Jak to, vy neumíte česky?“ A on říkal: „Ale ne, já jednotlivým slovům rozumím, ale ten celek nějak mi uniká, nemohli byste mi to říct jinak?“ Tady vidíte, jak jednotlivým slovům rozumím, ale je potřeba rozumět také těm větám. A ty věty musejí dát smysl jenom v nějakém kontextu. Jestliže důsledně myslíte kontext, který vylučují ti policajti, tak jim nemusíte vůbec rozumět. Máte-li na to hodinu, když je někdo vycvičený, jako byl Batěk, tak to prostě dokázal. Prostě vždycky položil nějak někam jinam ten důraz. Tady vidíte, co to je rozumět tomu, co tam není.

Ten text tedy, jak říkáme, je to zvláštní případ hybridní spjatosti hromady a integrity, protože tam vlastně nejde o dění. Tam to vypadá tak, že ten text je jednou napsaný. Víte, jak se chlubil Ovidius, do té doby jaksi se zdálo, protože zejména v dobách starších, že třeba *Odysseu* a *Iliadu* známe teprve z podoby, jakou dostaly, když ty dvě knihy byly zapsány. Do té doby se tradovaly ústně. Lidé, protože toho neměli na tradování tolik anebo byli vycvičenější, tak si to pamatovali. Když se podíváte do Platóna, tak vidíte, jak Platón, tak i ti jeho spolubesedníci znali Homéra nazpaměť. Jak si dovedli vzpomínat na místa. My

bychom potřebovali dneska počítač, aby nám vyhodil místa, která se týkají té či oné věci. Jim to napadalo samo a citovali celé verše nebo několik veršů. Citovali, aby ukázali, jak o tom mluvil Homér. To byla vlastně taková báze, jak se domluvit, co je co. Tak se odcitovala prostě nějaká partie z Homéra. Tedy ta hybridní spjatost tady je zbavena té dějovosti. Pochopitelně zdánlivě, protože já jsem vlastně chtěl mluvit ještě o tom Ovidiovi, který měl na jednu stranu vykládat tak, že si pamatujete celého Homéra, to vyprávění, ty jakési nové typy mýtů. Že to celé pamatujete. Tak je to nepřesné. Každý to pamatuje, někdo líp, někdo hůř, ale každý jenom trochu a je mimo lidskou možnost, mimo lidské síly pamatovat si všechno. Na to jenom specialisti můžou být, nemůže každý člověk znát nazpaměť celého Homéra, jako nikdo z největších teologů nebude znát celou Bibli nazpaměť. I když tedy někteří k tomu mimořádně zdatní, jako například Souček, dovedli kdykoliv citovat nejenom Kralickou, ale taky řecký originál *Nového zákona* z čehokoliv. Stačilo narazit na kterékoliv místo a ještě navíc si pamatoval, kolikátý verš které kapitoly a tak dále. To prostě měl všechno. Ale to si může dovolit jenom specialista, a pokud má ještě mimořádnou paměť. Je to nejisté.

A proto se domnívali umělci, nikoli básníkové, ale umělci výtvarní, že když něco namalují nebo dokonce když to vytesají do mramoru... a to je vrchol, mramor už tehdy nebyl tak jistý, přidáte na to trochu kyseliny a vyžerete díru, ocet stačil... tak ideálem bylo odlít to do kovu. A teď Ovidius přijde s tím, tento *poeta natus*, jak se mu říkalo, kterému přicházela slova na mysl už ve verších, to nemusel nějak potit jako Vergilius, což byl *poeta doctus*, jestli si to pamatujete ještě ze školy. Tak ten Ovidius tam začíná tím, že sebevědomě prohlašuje, že tím, co napsal v těch *Proměnách*, *Metamorfózách*, on tím vztyčil pomník kovu trvalejší. To znamená, on těmi *Proměnami* udělal něco, co je trvalejší než ten kov nakonec. A co je to trvalejšího kovu? To je slovo. Ale ne slovo tradované, nýbrž to je smysl. A to máte v tom, jestli jste měli latinu a četli jste Ovidia ve škole, tam je to *Exegi monumentum aere perennius*. Pomník kovu trvalejší. To je iluze, pochopitelně. Ale není to iluze v tom smyslu, že to, co on považuje za *aere perennius*, vlastně tam není. To je trvalé, protože to tam není. Protože kdyby to tam bylo nějak, tak je to přechodné, pomíjivé. To je vlastně trvalé právě tím, že to tam není, že to tam nenajdete ve smyslu toho Marquardova výroku.

Zatímco tedy jazykový projev odezní, v paměti zůstává jen ve značně nepřesné, dokonce subjektivně deformované vzpomínce. Zejména v naší době, pro naši generaci, kdy s podivem, jak lidé málo znají třeba básně. Mě upozornila Švadrová, že byla na nějakém... byla tam spousta herců a divadelních kritiků a nevím co všechno to bylo, a teď tam jeden z herců, kterého raději nebudu jmenovat, abych možná udělal chybu, jestli si to špatně pamatují, na tom nezáleží, tak se začal rozkošovat nad tím, jak se v chvílích blaženosti vrací k těm českým básníkům a jak velmi, s takovou velkou láskou, se vrací k těm slovům slavné Vrchlického básně, jak v nich osení po tobě hrají. A ona, Švadrová, se takhle rozhlížela, žádné povstání se nekonalo. Tak se potom nenápadně o přestávce zeptala. Nikdo si nevšiml, že jde o Vrchlického, který napsal *Ve stínu lípy*. Prostě on s láskou na to vzpomíná a ani neví, že *Ve stínu lípy* napsal Svatopluk Čech a ne Vrchlický. Tak vidíte, takto nejenom že si nepamatujeme tu *Odyseu* nebo co, ale my si nepamatujeme ani toho Homéra. To je skutečně pozoruhodné.

Ta nedostatečnost naší paměti neobyčejně ovlivňuje ten text. Takže ten hybridní případ té spjatosti hromady a integrity, jakým je vynález písma, je vlastně takovým velkým vynálezem, který dovoluje čelit těm deformacím paměti nebo důsledkům nedostatečné paměti. Takže ten psaný text zůstává po vnější stránce neproměnný. Může samozřejmě být spálen, pokud není nikde jinde, tak je konec. Už ho nikdo znova neobnoví. Může utrpět nějak při přepisování. Víte, kolik byste sami jmenovali případů, jak přepisovači Bible, ale je to nejenom Bible, všech možných starodávných textů, ještě starších, *Epos o Gilgamešovi* a nevím co všechno, jak nejenom že se to ztratilo, ale ty různé přepisy se dopouštějí chyb. Toto všechno je možné, nicméně ten vynález písma znamená velikou pomoc proti těmto negentropickým jevům. Proti tomu úpadku uspořádanosti toho smyslu ve prospěch nesmyslu, ve prospěch neuspořádanosti a podobně.

Čili tam je jakási také obdoba v tom, že jestliže je určitá událost již do jisté míry fixována historií, ta

událost už je jednou provždy něčím, co téměř všichni chápou stejně. To je vlastně historie. Hlavní funkce historie je zapsat, jak to bylo. Říká takový velký koryfej toho pozitivistického dějepisce, které k nám dospělo s mimořádnou silou: *was und wie es eigentlich geschehen*. Tohle k nám přinášela škola Gollova a speciálně také Pekař. Jinak velký umělec, který dovedl skvěle vylíčit situace, velký umělec, krásně se to čte, ale ve své koncepci, jak má historie vypadat, zůstává u zdůrazňování těch takzvaných pozitivních faktů. Samozřejmě klamal sám sebe a klamal ty druhé. Fakticky to byl epistemologický nesmysl. Fakta, už samo slovo říká, *factum* je to, co bylo uděláno. Ne co se stalo, ale to, co bylo uděláno. To je od *facio*, *facere*, *factum est*, je to, co se udělalo. *Factum* musíte udělat, aby bylo. *Factum* se nemůže stát. Stát se může událost, a když se stane, tak přestane být. Aby z toho bylo *factum*, tak to musíte udělat. Čili historická fakta jsou produktem historiků. Nikoliv samotné historie nebo těch samotných dějin. Tohle je taková dostatečná vůbec ta diskuse o historii, o významu historie, o smyslu dějin. Ta nějak vyšla o tom knížka teď před chvílí. Když jsem šel, jsem si koupil nějaký polooběd, a šel jsem zpátky, tak koukám, že tady přišel ten muž, který dával dohromady ten tlustý svazek *O smyslu dějin*, tak mi prozradil, že právě dělá druhý díl. A jako vždy taková čtvrtina až třetina tam bude jeho camrání o tom, co dal takhle dohromady. Jinak je to velmi záslužné, protože máme pohromadě teď ty texty, o kterých se jenom mluvilo, ale nebyly k dispozici, poněvadž to bylo poztráceno, zničeno nebo aspoň těžko dosažitelné ve starých knihovnách. Takže teď ty texty tam jsou. Vybral to ne úplně, možná když bude dělat druhý díl, tak že tam dá něco, co například Rádl tam je poněkud ukrácen. Něco tam je, něco tam není. Takže doufejme, že se to tam dostane znova.

To je jedna z nejvýznamnějších diskusí už od minulého století až do dneška. O diskusích, které mají *filosofický* charakter a jichž se účastní také historikové a sociologové a podobně. Čili přesahuje to tu specializaci *filosofickou*. Nicméně je to *filosofická* otázka. A velmi často, zejména historici, kteří u nás vlastně představují jednu z posledních rezervací toho pozitivismu, trvají na tom, že mluvit o smyslu dějin znamená ideologizaci dějin. Ideologizaci toho, co se stalo. Že správný historik má konstatovat, co se stalo, a neideologizovat to. To prostě nejde. Proč? Protože dát si tento úkol znamená nepochopit, co to jsou dějiny a co to je dějinná událost.

Tedy abychom to pochopili, tak musíme zdůraznit to, že ta hybridní povaha dějinných událostí spočívá v tom, že sice ty události jsou relativně integrovány, ale nikoliv zevnitř, nýbrž zvenčí. A zvenčí jenom skrze, neboli prostřednictvím, já v tomto případě vždycky trval na tom slově skrze, i když mnozí říkají, že se to nemá říkat, že to je poněmčený duch nebo zněmčený duch. Skrze lidské vědomí. Nestačí, aby se lidé jenom nějak podíleli na nějakém dějinném procesu, nýbrž ten proces sám, ta dějinnost spočívá v tom, že ti lidé jednají dějinně. Když jednají nedějinně, tak nemohou dějiny vzniknout a nemohou se zachovat. Čili dějiny jsou něco, co musí vzniknout a co může také zaniknout. A to bez ohledu na to, jestli tady lidé jsou, nebo nejsou. Jde o to, jak se ti lidé chovají. A zároveň si musíme uvědomit, že ne každý člověk je dějinný subjekt. Dějinný subjekt je pouze ten, kdo svým jednáním a myšlením vědomě navazuje na něco z minulosti a dělá jakési projekty, projektuje, špatně, to je příliš technicky, *projikuje*, nebo jak by se to lépe řeklo, budoucnost. On rozvrhuje své budoucí aktivity v očekávání toho, co přichází. A rozvrhuje to na základě zkušeností s tím, co bylo.

Tato zvláštnost má své předchůdné fenomény už v přírodě. Zejména živé. To je absurdita, příroda by měla být jenom živá, [nesrozumitelné], takže tomu říkáme příroda, i když to živé není. Tedy tam, kde jde o život, tam vždycky každý organismus se musí sám zrodit, má nějaký začátek. Tady není nějaká linie, která by jenom tak občas, jako nějaké podhoubí, ze kterého by tu a tam vždycky nějaká plodnice vyrostla, a to by byli jednotliví lidé. To je zcela chybná představa, to je analogie, která neplatí. Každý člověk prostě biologicky nějakým způsobem, ať chce, nebo nechce, může se stát člověkem, nebo psem, nebo kočkou, jedině tak, když navazuje na nějakou biotradici. A ta je dána geneticky. Když dojde k nějakému umělému nebo přirozenému přerušení, narušení této tradice, té genetické informace, tak většinou dojde k tomu, že se zrodí, pokud se vůbec zrodí, nějaký vadný, poškozený jedinec. Čili tam je to důležité a embryonální vývoj, jak se ukázalo, ne přesně, ne otrocky, ale přece jenom zhruba zkráceně opakuje ten vývoj druhu.

Tedy takzvaná *ontogeneze* je jakýmsi napodobením té geneze druhu. Individuální geneze napodobuje druhovou genezi. A to směřování je celkem evidentní. Kdyby nebylo toho směřování, které znamená jisté odchylky, jistou změnu, tak by nebylo vůbec toho, čemu říkáme vývoj živých bytostí. Vývoj organismů. Tedy předpokladem pro ten vývoj životních forem je jakýsi garant, jakési relativní neproměnnosti, nebo jinak řečeno, obrovská míra neproměnnosti té tradice. Není možné, aby se třeba lišce narodila velbloudata nebo něco takového. Prostě tam jakási tradice z velké části musí převládnout, a zároveň ale kdyby převládla úplně, tak bychom stále ještě byli prvoci. Je evidentní, že tam je také ta tendence s využitím všech dosavadních zkušeností, i když to už neprocházelo vědomím, s využitím dosavadních zkušeností si udělat něco nového, pokusit se o něco nového. A když to bylo úspěšné, tak se to prosadilo, to neúspěšné odpadlo. A to je ten ať už starý původní, anebo ten vylepšený *darwinismus*, původní *darwinismus* nebo *neodarwinismus*. Takhle je to teda v životě, tam vždycky ta *fysis* je rozhodující. Naproti tomu v té dějinné oblasti tam sice ta *fysis* hraje určitou roli, ale roli jenom okrajovou, je to jakási vnější podmínka. Samozřejmě, když někdo chce udržet tradici třeba v matematice, tak předpokladem je matematické nadání. A zároveň ta matematika je takový druh kultivace nebo kultivovanosti, že tam ta historie nemá velký význam. To je tlak z jiných disciplín anebo tlak z mimodisciplinárních motivů, že se vzpomíná na Tháleta, na Pythagoru, na já nevím na koho, že se na ty nové matematiky, na jejich...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: To by všechno mohli vykládat univerzitní profesori studentům a ta jména nejmenovat. A šlo by to. A nemuseli by vzpomínat na alchymii, na Archiméda ve fyzice a na ty takzvané jednoduché stroje, tam by nemuseli Archiméda vůbec jmenovat. Tohle ve *filosofii* není možné. V teologii taky ne. Ale v takové matematice to jde. A přesto se to nedělá.

Protože se ví, že ta matematika koneckonců je v těch dějinách také zakotvena, zakořeněna, a že rozvoj matematiky je dějinný charakter. A že jenom je to omyl té matematiky, že ona sama se tváří vždycky jako hotová. Přitom my víme, že tomu tak není. Čili vlastně ty vědy jednotlivé, čím jsou bližší té matematice, tím víc předstírají to, co předstírá každý organismus, že on je tady od začátku sám sebou a že přirozeně je zajícem a že teda bude zajícovat a chovat se jako zajíc a tak dále. Zatímco to je způsob, jak navazuje na své předky.

Takže ta neuvědomělost, historická nebo dějinná neuvědomělost přírodních věd, zejména přírodních věd, je jakýmsi návratem k té *animalitě*. Čili není to krok dopředu, je to krok dozadu. A když si potom takový Laplace myslí, že kdyby byl geniální duch a dostane veškeré informace o současnosti, o kterémkoli okamžiku univerza, veškeré informace, a bude mít k dispozici zákony všech proměn světa, tak si vypočítá kterýkoli okamžik jiný. Tohle je hluboký předsudek a je prostě nepravdivý proto, že se na všechno dívá právě tím matematickým způsobem, jako by nebylo minulosti a nebylo budoucnosti. Všechno je už předem spočitatelné, to znamená už je to skoro tady, jenom to probíhá podle nějakého přesného řádu, z kterého není výjimek.

Tato představa je hluboce falešná a je historicky důležitá proto, že na ní si můžeme ukázat, kde jsou ty nejhlubší chyby. Kdyby tato představa nebyla takhle pronikavě a jednoduše formulována s takovou ostrostí, tak my bychom měli práci s tím ji dodatečně rekonstruovat. Ale my to můžeme jenom odcitovat a hned víme, že to je jakási strážná budka, říká se mýtus.

Tak jako smysl dějinných událostí nemůžeme hledat v nich samých, tak nemůžeme integritu organismu hledat v atomech a molekulách. Popisování atomů a molekul vám nikdy nestačí k tomu, abyste definovali zajíce. Genetikové se o to snaží. Snaží se prostě dešifrovat a přečíst genetickou informaci a poznat, které ty jednotlivé sekce té *DNA* či *RNA* odpovídají za které vlastnosti. A umějí to uřezat pomocí enzymů, vždycky říznou odsud tam a odtamtud tam. Dovedou to dělat neobyčejně přesně, ačkoli nemají nůžky, je to moc mrňavé, nemůžou k tomu. A fakticky se to dá neobyčejně přesně dělat, dokonce přemísťovat určité sekvence těch informací do cizí buňky. Takže teď něco říkali o tom, že do nějaké rostliny dají nějakou sekvenci, která vyrábí mléko, takže bude dojící strom nebo něco takového. To je kravina. Čili skutečně, když jsme slyšeli ty vtipy, že se v Sovětském svazu už co nejdříve podaří mičurinským nebo

lysenkovským způsobem naroubovat veno na vodovod, takže bude rovnou z vodovodu téct mléko, tak ono to vlastně byl fór, který nebyl tak velký fór. Jestli se to podaří, bude to docela kuriózní.

Je to určitý přístup, který má své oprávnění, jestliže si uvědomí, že je *redukcionistický*. Že prostě redukuje tu problematiku, aby bylo co k vyřešení. V tomto smyslu je to metodicky oprávněné. Jakmile to je aplikováno na celek a dělá se z toho metoda univerzální, tak je to okamžitě pseudometoda a stává se to mýtem, stává se to ideologií nebo čímkoliv falešným. Tohle platí pro dějiny v daleko větší míře a ta absurdita toho přístupu univerzálně redukujícího tam není tak zřejmá, jako je v té biologii. I když i v té biologii se to některým zdá naprosto přiměřené.

Takže právě pokud jde o ty dějiny, tak smysl dějinných událostí nemůžeme hledat v tom, jak ty dějiny jdou, nýbrž naopak. Ty dějiny, jak šly, musíme chápat v jakémsi kontextu toho, jak jít měly. Abychom mohli posoudit, co se stalo správně a co se stalo odvráceně. Tohle když řeknu před historiky, tak mě ukřížují. Nebo mě ukamenují, nebo přinejmenším se uškálíbnou a odejdou a řeknou, poslechneme si tě příště. Ale dříve nebo později na to bude muset každý najet.

A už jsem tady citoval a znovu budu citovat ty dva anglické historiky, z nichž slavnější je Toynbee, ale méně známý, ale také slavný je, teď si nevzpomenu. Kterí mluvili o tom, že porozumět nějaké pronikavé změně v minulosti, v dávné minulosti... Zejména Toynbee byl historik civilizací. A ten se setkával v řadě případů s tím, že nějaká civilizace se během dvou tří generací najednou objevila a nikdo neví z čeho. Nebo naopak, že během tří čtyř generací najednou nějaká velká, dlouho trvající civilizace úplně vzala za své. U nás v rodině se říká vzala za její, aby nás mohl někdo opravit. Tak to je nevysvětlitelné příčinně většinou. Někdy ano, někdy je to vysvětlitelné, že třeba civilizace zanikla proto, že se dělo to, co se teď děje v Africe, nebo co se dělo před Skalními horami. Že přicházely ty suché větry, které vysušovaly tu zem celou tak, že tam nespadla kapka. Pár kaktusů se tam udržel a je z toho tam poušť. Pokud jde o Saharu, tak teorie je, že to nebylo proto, nýbrž že to byla civilizační vymoženost, ta poušť Sahara. Ale na jihu Afriky se to teď sleduje, že tam prostě ty rozsáhlé kraje vysychají, zvířata a lidé hynou, protože je nedostatek vody a tam prostě ten způsob, že chodí jenom suché větry a ty mokré větry naopak někam jinač a tam zaplavují zase nějaké jiné území, takže tam jsou zase jiné katastrofy. Je to taková asi záležitost přírodní ve smyslu té nějaké kataklyzmatické meteorologické situace. Tedy teď nevím, proč jsem to říkal vlastně.

Jiný hlas: Civilizace a [nesrozumitelné].

Hejdánek: No, ale proč jsem to... No, tedy že říkal, jo, jo, jo, že v některých případech je možno to svést na tu přírodu. Ale v některých případech to prostě nejde. Tam nebylo vody nebo tam, kde bylo sucho, nevznikl nedostatek vody. Prostě není jasné proč. A Toynbee říká, že v takových případech je dobré se tázat po tom, co bylo výzvou té civilizaci. A když se takhle zeptá, tak zaprvé to znamená nejenom si to vymyslet, co bylo výzvou, a teď najít doklady, že to bylo výzvou, že si to někteří lidé uvědomili. Je pochopitelně velmi obtížné tam, kde těch památek písemných je málo. Takže se to musí usuzovat, vysuzovat z jiných památek, a už je to otázka velmi problematická, interpretovat třeba počátky stavby vodovodu nedokončeného, že to bylo to sucho, že přišlo třeba tak brzo a tak dále. Zase už jsme u té přírody. Ale v některých případech šlo o něco úplně jiného.

Víte, jeden z takových případů znáte z *Bible*, v tom Kanaánu byla taková situace, že tam vlastně to obyvatelstvo zemědělské stále ubývalo a že se všichni soustřeďovali v městě. Tam byly takové ty městské státečky. Zase je otázka, jestli to byla města, opevněná města. Protože tam vlastně všichni žili jenom z toho a živili se tím, co vypěstovali nějakí ti zemědělci kolem, ať už pastevci, nebo obdělavači polí. A jinak to všechno bylo na takové nejasné bázi jednak řemesel a jednak jakýchsi divných bohatství, z nichž většina vznikla tak, že se vypravili bojovníci k jinému městu, dobyli to město, zruinovali, nakradli, co se mohlo, a mohli znova nějaký čas fungovat. Měli za co nakupovat třeba u těch obyčejných, a navíc tam dělat takové šperky a tak dále, drazí prodávat, kupovat a podobně. Takhle vypadala situace.

No a protože byli čím dál tím zchoulostivější a samotným se nechtělo jít do bojů, přičemž tu válku potřebovali, protože jinak to byl jediný vydatný zdroj bohatství. Jinak prostě ta práce to uživila pár

řemeslníků, ale ti nejbohatší lidé nemohli z toho žít. Za co? Nic nevyráběli, nic nedělali, pronajímali snad něco a tak dále. Takže oni potřebovali ty války, to byla situace, kdy ty války byly naprostou nezbytností. No a v této situaci tam přicházeli mimo jiné kočovní Židé. A protože to zemědělství tam už bylo upadlé, tak oni tam našli rozsáhlé plochy, kde byla tráva a kde mohli živit ty své ovce nebo co ještě všechno měli. No a ta kanaanejská města si najímala mládence z těch židovských pastevců, z těch stále putujících hord a tak dále. No a až přišel geniální vojevůdce židovský a řekl, vy jste volové, vy vlastně tady židí proti židům bojujete a vždycky obětujete svůj život za co? No za to, že ti, co vás zaplatí, se domůžou zase obrovských bohatství na tom poraženém. Čili, když už vás jednou najímali, ty židovské bojovníky, no tak pochopitelně je museli vyzbrojit. Takže jediná vyzbrojená síla v Kanaánu byli Izraelci nebo právě ti Izraelci, kteří se nechali najmout. No a tak to došlo k tomu, že Jozue, jako asi první historická postava, jim řekne, tak co blbnete, teď se prostě spojte. Namísto bojovat spolu, tak dobývejte jedno město po druhém a tam zlikvidujte ty Kanaanejce a zaslíbená země je vaše.

Tohle vykládám starou verzi Jana Duse. Já nevím, jestli se k ní ještě dneska zná, ale připadá mi velmi pěkná a odpovídá to řadě míst ve *Starém zákoně*. A je to doklad toho, jak vyhynula jedna civilizace. Když kanaanejská vyhynula, no prostě byla zlikvidována, protože šla cestou, v podstatě mohla jít kupředu jediné tím, že podnikala nové a nové války. To nemohlo trvat dlouho. Nakonec, kdyby došlo k sjednocení, kdyby nebylo Izraelců, kdyby došlo k sjednocení pod hlavou jednoho, tak ta civilizace stejně skončí. Poněvadž by musela začít podnikat výpady někam jinam a tam už byly ovšem velké říše, čili byli by ztraceni stejně. Ten Kanaán byl prostě civilizace, která musela nějak podlehnout.

Možná, že to říkám všecko špatně, já nejsem historik. Tuhle situaci vůbec neznám. Je to spíš taková pohádka, která má naznačit, že určitá civilizace se může dostat do sporů, do kterých se dostat nemusela, že to je vina té civilizace. A že tedy tady byla jistá vize možná, a dokonce měla být, že se něco musí změnit takhle dál, že to není možné. No a že někteří z těch členů té společnosti kanaanejské si to třeba uvědomovali. Jako třeba dneska si někteří uvědomují, že prostě perspektiva, že budeme mít v červnu nebo v listopadu zase volby a že to dopadne tak, jak to dopadlo před několika lety, takže to bude zase další takzvaný pat.

Takže, tahle divná perspektiva, proč se stále spoléhá na nové volby. Říká se, že tady máme nějakou ústavu a tak dále. Ta ústava třeba může být blbá. Proč takové povstání, že prostě tu ústavu musíme nechat, jaká je, když víme, jakým způsobem vznikala a jak inteligentní lidé ji sestavovali. Že tedy je otázka, jestli toto je perspektiva naší společnosti, jestli opravdu to je to, čím se máme řídit. Čili je to aktuální, nemusíme mluvit o Kanaánu, můžeme mluvit o své situaci. Prostě tady je jakási výzva, že takhle dál to nejde, a najednou se ukáže taková nějaká možnost, že tady je teď vláda, možná, že ani nebude schválená, i když já doufám, že ano. Vláda, která je jinak sestavená než normálně, jak říkají, je to nestandardní způsob. No možná ten standardní způsob je dočista nemožný. Anebo když i možný by byl, tak nikam nevede, že tudy cesta nevede, jak říkají někteří politici. Takže tedy musíme sáhnout k nestandardním způsobům. Čili to je otázka jakési výzvy, před kterou stojíme a kterou buď zaslechnem, nebo nezaslechnem. Když nezaslechnem, konec s námi. Když ji zaslechnem, není vyhráno. Pak jde o to, jak na to odpovědět. A to je to, co Toynbee, to je ta jeho metoda otázky, *trial and error*, ale *challenge and response*. Výzva a odpověď. Důležitá věc je vůbec tu výzvu zaslechnout. A to není výzva samozřejmě, že by někdo na náměstí to napsal nebo přibil na dveře chrámu nebo něco takového. To je někde, to na náměstích není. K tomu musíme porozumět. To je ten hlas tichý a tenký. Ten nás může oslovit, kdežto hromobití a velké větry a zemětřesení, v tom není hlas Boží, hlas Hospodinův. Nebyl v tom hlas. Takže to je první věc. Zaregistrovat vůbec, být schopen o té výzvě něco vědět. A poradit se s druhými, ti druzí taky něco vědí. A teď dumat, jak by ty věci byly. Mám-li stále užívat těch formulí biblických.

No a pak jde o to, když tomu porozumím, tak se ptát, co v takovém případě je třeba dělat. Výzva je přede mnou, ale já nevím, co mám dělat. A když nebudeme vědět, co dělat, tak jako kdybychom té výzvě neporozuměli. Ta výzva nám neřekne co. To už Herakleitos říkal, že ten slavný vládce delfský, což se rozumí Apollón, nic neříká, *úte legei*, nic neskrývá, *úte kryptei*, ale dává pokyn, *sémainei*. To je

porozumění této situaci. Dalo by se říct totéž o Hospodinu. Hospodin nic neříká, nic neskrývá, dává znamení, dává pokyny. Tomu je třeba porozumět. Jednak je třeba zaregistrovat, že vůbec pokyn tady je a nevymýšlet si své pokyny. Zaregistrovat ho skutečně. Za druhé porozumět a za třetí pokusit se odpovědět. A když se odpoví špatně, tak to je zase chyba.

Ale vidíte, že se to týká toho, co není. Co nemůžeme někde říct, že to je takhle a támhle, a změřit to, zvážit to, a zpracovat to počítačově, to nejde. Tak tohleto je smysl dějin. Ne tak, že by ten smysl byl v tom, co se stalo, nýbrž že to, co se stalo, můžeme pochopit, můžeme tomu porozumět jedině, když porozumíme té výzvě, před kterou ta doba byla. A tím pádem porozumíme, jestli ta doba vůbec o té výzvě věděla. Za druhé, jestli byla schopna tomu porozumět správně. Možná vědět, že jsme před výzvou, to je poměrně snadné, dneska každý z nás ví, že jsme před výzvou. Před jakou výzvou? Co nám ta výzva říká, k čemu nás vyzývá? V tom už budou různosti.

No a posléze, i když už to budeme vědět a někdo skvěle řekne, co je problém, tak se ukáže, jak říkají rádi poslanci, že to je neprůchodné. My víme, co by se mělo dělat, ale je to neprůchodné. Takže uděláme něco jiného, mnohem blbějšího a bez perspektivy, poněvadž to je průchodné. Blbost je vždycky průchodná. Ta či ona blbost vždycky zvítězí. Kdežto něco inteligentního, to je velmi neprůchodné. Na to musejí být lidi připraveni.

A proto je třeba, aby čím větší počet občanů se stal činnými subjekty, tím větší perspektivu má demokracie. Mezi pablby a nevzdělanci a barbary není demokracie možná. Demokracie nespočívá v tom, že všichni se sejdou a volí. A když budou volit samí volové, tak volové volí vola. To není demokracie. Demokracie je, když se přesně rozlišuje, zaprvé, kdo je demokrat a kdo ne. Říkal Masaryk, demokracie nás nespasí, my potřebujeme demokraty. Systém nestačí. Systém je poměrně slušný, ale lidi v tom musejí být kvalitní. Čili je potřeba lidi vychovávat k demokratičnosti. A vychovávat k demokratičnosti znamená vychovávat k tomu, že musejí vědět, že na důležitých místech musejí sedět nejlepší. To znamená, že to je demokracie, která je kombinovaná s aristokracií. Na nejvýznačnějších postech musejí být *aristoi*. Jinak se demokracie stane ochlokracií, to jest lůzovládou.

A příznakem demokratičnosti a demokrata je, že ví, co zná a co nezná. Ví o svých vlastních mezích. A nemůže přijít a přihlásit se do senátu, když je herec. Já nemám nic proti hercům. Ale musí to být herec, který se nějaký čas věnoval taky politologii a věnoval se politickým záležitostem. Když jediná jeho kvalifikace je, že hraje, tak to neznamena, že klidně může do senátu. Jako kdysi se říkávalo o Novotném. Proč byl Novotný prezidentem? Byl proto prezidentem, aby bylo jasné, že u nás se prezidentem může stát každý. Dneska proč máme senát? Aby se ukázalo zcela jasně, že senátorem se může stát každý. Nebo proč máme poslaneckou sněmovnu? Aby poslancem se mohl stát každý. To prostě nejde. Demokratičnost spočívá v tom, že já mohu rozhodovat hlasováním v tom, na co mám, a ne na co nemám. Když jde o otázky odborné, tak dejte hlasovat, jestli se mají zvyšovat daně nebo snižovat daně. Národ se usnese, že nemají být žádné. To je přece předem jasné, jaká demokracie. Tady se určují daně a nikdo se nás nezeptá, jestli je chceme platit. To je ale správné, že se na to neptají. Někdo musí vědět, že v některých věcech se nedá hlasovat, poněvadž předem víme, že to hlasování dopadne špatně.

Takže tady je evidentní, že v divadelní hře nemůžou rozhodovat o té hře samotné herci. Herci tam mají svou funkci a musejí ji plnit. Musejí ji plnit co nejlépe a můžou být mírně tvořiví, ale přitom zůstane ta postava tou postavou, která byla míněna, nebo aspoň do které ji předělal režisér nebo scenárista. Takže tady je evidentní, že celá ta dějinná situace, zase už teď zpátky z těch příkladů divadelních, spočívá v tom, že na jedné straně tady musejí být ty kulisy a musejí být v pořádku prkna, aby se nepropadala, a tak dále, a herci se musejí naučit texty nazpaměť a nesmějí koktat a já nevím co, a musejí být příslušně také oblečení, i když to také není to nejdůležitější. Ale to nejdůležitější je, že to jednání, to, o čem ta hra je, aby tady bylo nějakým způsobem zpřítomněno. To zpřítomnit to, co tady není a nemůže být, aby bylo zpřítomněno, to je v podstatě představení. Není to tedy postavení před, nýbrž vlastně ti, co jsou stavěni před, to jsou ta nejsoucná, a jsou stavěni před nás, soudící, a my máme svou spoluúčastí je oživit tím, že na ně odpovídáme. Prostě od toho tady je divák, aby odpovídal, a to nejenom v divadle, ale všude, aby

odpovídal na něco, co tam není, aby uměl porozumět tomu, co je za tím artefaktem.

No a tady právě má velkou roli vědomí a myšlení a kritické myšlení a tak dále, jak se to potom musí nutně dál prosazovat, že *logos* dějinné události se neprosazuje skrze to událostné dění historické samo, nýbrž že se prosazuje skrze ty lidi, kteří na tom participují. A když ti lidé jsou dějinné subjekty, tak jsou schopni jednak mezi sebou komunikovat, jednak jsou schopni komunikovat s těmi subjekty dávno již zemřelými, a navíc jakoby předkomunikovat s těmi subjekty, které se teprve mají narodit, a myslet na ně. To je dějinný způsob života. Že víme, čeho si vážit v navazování na předky, že víme, že smíme dělat jenom to, čím nezatížíme své budoucí, a zároveň že bereme odpovědnost za to, co sami děláme ve vztahu k těm druhým, kteří jsou vedle nás.

Tahleta ostře vidoucí, ostře chápající pozornost vůči těm druhým, těm, co již nežijí, těm, co ještě nežijí, a těm, kteří spolu s námi současně žijí, to vědomí spolupatříčnosti a spoluodpovědnosti, to je předpokladem dějinného myšlení a dějinného bytí. A v tomto dějinném bytí je rozhodující vždycky ta budoucnost. Nikoliv ta minulost. A k té orientaci do budoucnosti, která je pro dějinnost subjektu základní věcí, která má základní důležitost, tahleta orientace směrem do budoucnosti, kde není zapomínáno na minulost, ale té minulosti není dovoleno, aby nás přimáčkla, aby nás zavlékla, kam nechceme. Čili je to zároveň také odstup od minulosti, odvrát od minulosti, ale se zachováním čitelnosti té minulosti.

Tomu se říká víra. To je jistá reinterpretace toho, čemu se říkalo ve starém Izraeli víra a čemu říkal Ježíš víra. Nikoliv čemu říkal apoštol Pavel víra a čemu říkaly první církve víra a čemu říkají dnešní křesťané víra. To je orientace do budoucnosti, nadějná orientace, která se neleká žádných strašidel, žádných netvorů, žádných kataklyzmat a konců dějin, vůči eventuálním koncům dějin je každým dnem a každou hodinou připravena a zároveň se toho neděsí, protože stejně jednou k tomu konci musí dojít. A vlastně, protože to je naplnění dějin, tak je možno se na to i těšit. To je odkaz křesťanský. Prostě přijdou hrůzy a některým bude běda, čili to není důvod, proč se něčeho děsit, s důvěrou do budoucnosti a do posledních chviliek tvořivě podnikat něco, co má smysl. To jest, odpovídá to tomu, co být má, k čemu jsme vyzýváni. A nikoliv co udržuje jenom tu ustavovanou kaši na furt stejnou.

Čili tohleto je dějinnost dějin a je potřeba si uvědomit, že to je případ, kdy *logos* se prosazuje skrze lidské vědomí. To znamená, neexistují žádné dějinné události integrované jinak než skrze lidské vědomí. To lidské vědomí a myšlení je sice plné omylnosti jako u člověka od mladosti jeho, ale může se také vylepšovat. Proto se také mluví o *metanoia*, tam ten *nús* v tom zní, že to je změna smýšlení. To znamená, rozhodující změna musí procházet vědomím a myšlením. A lidi je třeba přesvědčovat, aby změnili své smýšlení a v důsledku změněného smýšlení chápali dějinné úkoly nově, jinak.

Prostě necouvali před tím, co vypadá jako to neosobní kolo dějin, jakési nové fátum. Bohužel tedy nežijeme v době, nejenom v Evropě, ale i na dalších kontinentech, které byly ovlivněny evropsky, kdy se rozmáhá stále víc to fatální chápání, a tomu je třeba čelit. A jestli někdo má možnost a předpoklady k tomu čelit, tak to mají být křesťané v tomto ohledu. Křesťan, který nedovede této věci čelit, si nezaslouží toho názvu křesťan, a ten může vyznávat hubou Krista jak chce. Toto je ta podstata.

Takové ty zbožné fráze, to abrakadabra, to se naučí každý a říká to prostě jenom jako falešné náboženství. Obráťte se, nevracejte se k tomu, co bylo v těch věcech starodávných. Otevřte mysl a činy směrem do budoucnosti, očekávejte to nejlepší, že se podaří věci kladné, a nenechte se zvíkat předvídanými nebo dokonce přicházejícími katastrofami. Já bych byl rád, kdybyste do příště si připravili, já si samozřejmě něco připravím, ale kdybyste si do příště připravili také své příspěvky a otázky, abychom třeba mohli jenom diskutovat. Tím jasnější budou některé věci.